

так і правову праксеологію (й інші філософсько-правові дисципліни). Справді ці теорії є знаковими системами.

Правова праксеологія (і відповідно правова антропологія) містять у своєму складі також правову методологію. Правова людина як *Homo sapiens* повинна діяти раціонально, для досягнення поставленої мети вона обирає відповідні методи. Ідея методу пронизує правові антропологію і праксеологію.

Діалектичний характер мають також взаємні відношення будь-якої іншої пари з числа зазначених субдисциплін філософії права.

Отже правові антропологія, онтологія, праксеологія, гносеологія, аксіологія, семіотика та методологія утворюють єдине діалектичне ціле, яке можна розділити тільки теоретично, в абстракції, і яке подібно до організму живе своїм особливим життям. Кожну з них правильніше розуміти не як самостійну субдисципліну, а як аспект всього діалектичного цілого.

Філософія права є розгорнутою, глибоко структурованою відповіддю на питання правового світогляду, передусім питання про те, що таке право, що таке правова людина, що таке правова реальність, в якому відношенні вони знаходяться, тобто чим є правова людина для правової реальності і чим є правова реальність для правової людини.

Баштова Ольга Григорівна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра
за спеціальністю «Правоохоронна
діяльність» навчально-наукового інституту
№ 3 Національної академії внутрішніх справ

ІДЕАЛИ ТА ЦІННОСТІ В ПРАВІ

Природне право визначає ідеально-духовні першооснови права, а позитивне право тією чи іншою мірою відображає ці основи. Такі нормативно-ціннісні поняття, як правовий ідеал, правові цінності базуються на теорії природного права, є одним із проявів трансгресивності як здатності людини виходити за межі сущого в сфери одухотвореного трансцендентного, що значно перевищує нормативний рівень існуючої суспільної моралі і права.

Правові ідеали, правові цінності, виступаючи елементами правосвідомості, не лише визначають сприйняття правової реальності, але й виходячи з діалектичних процесів, як духовно-ідеальна причина служать двигуном формування правових начал, законотворчості, реалізації права та правозастосування [1, с. 419].

Право є моментом духовно-практичного ставлення до світу, але не охоплює його цілком, тому ідеали та цінності в праві виступають лише моментом відносно суспільних ідеалів, ідей, цінностей та суспільного духовного життя, а їх взаємозв'язок простежується через

вплив на економіку, соціально-культурну та інші сфери суспільства через позитивне право.

У філософській і правовій літературі стосовно правового ідеалу ведуться активні дискусії. Теорія правового ідеалу стала формуватися в школі природного права, в контексті аксіологічної рефлексії правової дійсності, таким чином, раціонально виражаючи етично-правові цінності, насамперед на основі інтерпретації свободи, рівності і справедливості у відповідних філософсько-правових доктринах [2, с. 75]. Історично ідеал завжди розглядався як духовна основа суспільства, держави та права. Так чи інакше, ще в радянському суспільствознавстві склалися традиції розгляду ідеалів як форми духовності та вищого регулятора діяльності [3, с. 12].

Важливість правових ідеалів безперечна, оскільки право виступає як регулятор в усіх сферах суспільства, зокрема суспільних, економічних та інших відносинах. Цінності наповнюють вищим змістом людське життя і виступають в індивідуальній і правовій свідомості найважливішим ціннісно-змістовними орієнтирами. З іншого боку, ідеал – це історично-конкретний образ вдосконалення життя людини, колективу, суспільства, який через державно-правовий механізм впроваджується в норми позитивного права.

Актуальність теми дослідження зумовлена ступенем наукової розробленості зазначеної проблеми. До питання цінності права та ідеалів у праві неодноразово звертались такі вчені, як О. Бандура, В. Бігун, Т. Герасимів, К. Горобець, М. Костицький, О. Мартишин, О. Мельничук, П. Рабінович, Н. Ткачова, М. Антонович, С. Верланов, В. Денисов, О. Данильян, М. Козюбра, П. Рабінович, О. Руднєва, С. Сливка, Ю. Симон, С. Шевчук та багато інших.

Поняття «цінності» вперше з'являється у філософії І. Канта, який протиставив сферу моральності (доброї волі) сфері природи (необхідності) [4, с. 89]. Мислитель розкривав поняття цінності, виходячи з етичних міркувань, найвищою цінністю проголошуючи саме людину, людське щастя і разом з тим гідність, високий моральний обов'язок, а найвищою цінністю людини – свободу. Осмислення природи правових цінностей здійснюється у межах кількох альтернативних аксіологічних підходів, найбільш обґрунтованими з яких видаються об'єктивістська та суб'єктивістська концепції.

Абсолютні цінності природно-правового характеру не залежать від змін соціально-історичних умов, не є продуктом волі держави, не декретуються її приписами, стоять вище за її недовговічні інтереси і не підлягають девальвації. Тому вони здатні виступати як критерії нормотворчої діяльності для законодавців у різні історичні періоди.

Філософами права виділяються дві тісно пов'язані, але змістовно різні категорії – цінності права (цінності в праві) та правові цінності. Так, цінності в праві є такими, стосовно яких право – це інструмент, засіб реалізації, охорони й захисту. А правові цінності визнаються наділеними певною правовою якістю [5, с. 60]. Іншими

словами, правовими вважають цінності, первинно властиві праву, які визначають його основу і формують догму (наприклад, сьогодні – це законність, справедливість, верховенство права та інші) [6, с. 220].

Під цінностями в праві, перш за все, слід розуміти природні й суспільні блага, забезпечувані позитивним правом з огляду на їхню значущість й корисність для людини та суспільства [7, с. 10]. Чітко простежується тенденція, що правовими цінностями слід визнати якості, іманентно належні праву, тобто ті, які не залежать від особливостей національної правової системи.

Право належить до однієї з найважливіших сфер застосування теорії цінностей та може бути усвідомлене лише у межах ціннісних категорій, зазначав видатний німецький філософ права Г. Радбрух [8, с. 16]. Статус цінностей у праві здатні набувати різноманітні явища матеріального та ідеального характеру – предмети й блага, суспільні відносини, людські вчинки, вольові феномени (мотиви, спонукання), ідеї, ідеали, соціальні інститути тощо [9, с. 176].

Отже, для успішного виконання своїх функцій право саме по собі повинно сприйматися як цінність.

Концепція правосвідомості повинна бути запорукою ліквідації негативних проявів правової реальності, оскільки визнання базовою цінністю самої людини, з поправкою на основоположні соціальні цінності є причиною прогресу всіх структурних елементів правової системи.

Разом з цим цінності у праві не повинні набувати якостей юридичних вигадок, лише їх реальність повинна служити майданчиком для позитиву трансформації правосвідомості, динаміка яких у певному сенсі відображає динаміку комплексу всіх правових явищ у суспільстві.

В сучасному українському правознавстві спостерігається посилений інтерес до ціннісного підходу в дослідженні права. Це пов'язано з тим, що тривалий час вітчизняні правознавці загалом і теоретики права, зокрема, трактували право як явище ціннісно нейтральне, яке байдуже навіть до моральних цінностей. Причиною такого підходу стало домінування довгий час в українській правничій науці позитивістського праворозуміння, пронизаного ідеєю тотожності права і закону, права і норми.

Список використаних джерел

1. Ткаченко В.І. Ідеал, ідея, ідеологія в діалектиці права. *Юридичний науковий електронний журнал*. №6. 2018 С. 419-423.
2. Фролова Е.А. право и мораль (критическая философия права и современность). *Государство и право*. 2013. № 1. С. 74–79.
3. Давидович Е.В. Теория идеала. Ростов-на-Дону, 1983. 184 с.
4. Філософія права : навч. посіб. / О. Г. Данільян, Л. Д. Байрачна, С. І. Максимов та ін. К. : Юрінком Інтер, 2002. 272 с.
5. Рабінович П. М. Філософія права: проблеми та підходи : навчальний посібник. Львів, 2005. 290 с.
6. Мельничук О., Горобець К. Аксіологічні основи права. *Право України*. 2010. № 4. С. 220–224.

7. Рабинович П. М. Социалистическое право как ценность / П. М. Рабинович. О.: Юрид. лит., 2006. 167 с.
8. Ивин А. А. Аксиология. М.: Высш. шк. 2006. 390 с.
9. Кант И. Основы метафизики нравственности. Собр. соч. в 6 т. Т. 4. М.: Мысль, 1965. 544 с.

Березенко Віктор Вікторович,
аспірант кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ВИБОРЦІВ

Як засвідчують результати проведеного нами психодіагностичного дослідження, рівень політико-правової культури громадян (навіть профільної вибірки – студентів-юристів) не є достатнім. Таким чином, окрім безпосередньої констатації факту, ми одержуємо можливість визначити основні вектори докладання зусиль для спеціалізованого навчання: 1) формування у виборців вмінь критичної оцінки суспільно-політичних явищ і процесів; 2) розвиток почуття відповідальності за власне майбутнє і майбутнє країни; 3) визначення шляхів і засобів становлення активної життєвої позиції, особистих цілей, спрямованих на досягнення не лише власних але й суспільних інтересів, інтересів держави; 4) здатність робити свідомий політико-правовий вибір і відстоювати свою позицію; 5) формування толерантності щодо осіб, соціальних груп і політичних течій, які мають іншу точку зору.

Проведене узагальнення щодо чинників мотивації електоральної поведінки виборців, дозволяє зробити наступні висновки:

1) електоральна поведінка – це реагування виборця на поточні політичні події через участь або неучасть у голосуванні на виборах та подальша підтримка або відмова у ній щодо тієї політичної сили, за яку він проголосував. При цьому чинники впливу на електоральну поведінку поділяються на дві основні групи – раціональні та емоційні. Перші пов'язані з розумним, усвідомленим підходом до прийняття рішення, за кого віддавати свій голос під час виборів, другі – визначаються таким ставленням до певних політичних сил чи окремих функціонерів, що перебуває поза межами осмислення, є результатом активного впливу різноманітних засобів виборчих технологій та соціально-психологічного контексту виборчого процесу;

2) електоральна поведінка виборців як психолого-правове явище у своїй раціональній частині відображає їх здатність критично оцінювати вибір представників певних політичних сил та заявлені ними передвиборчі зобов'язання. Останнє потребує наявності постановки і вибору цілей, які ставить перед собою виборець. Ірраціональність в електоральній поведінці виражається в домінуванні